

Yeni Avrupa Güvenlik ve Savunma Mimarisi: Türkiye İçin Fırsatlar, Riskler ve Politika Seçenekleri

Burak TANGÖR

Yeni Avrupa Güvenlik ve Savunma Mimarisi: Türkiye İçin Fırsatlar, Riskler ve Politika Seçenekleri

Burak TANGÖR

Öğretim Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara

Orcid: 0000-0002-9527-5343

Özet

Bu siyasa yazısı, 2022 sonrasında NATO'nun kolektif savunma rolünün güçlenmesi, AB savunma sanayii entegrasyonunun derinleşmesi ve transatlantik yük paylaşımı tartışmalarının kesişiminde şekillenen yeni Avrupa güvenlik ve savunma mimarisini ve Türkiye'nin bu yapı içindeki konumunu analiz etmektedir. Çalışma, Türkiye'nin operasyonel katkısı ile AB'nin kurumsal ve finansal mekanizmalarına erişimi arasındaki yapısal ayrışmayı ortaya koymaktadır. Bu çerçevede NATO merkezli, AB merkezli ve stratejik yakınlaşma olmak üzere üç senaryo geliştirilmekte; kurumsal erişim, endüstriyel uyum ve jeopolitik etki boyutlarında politika seçenekleri sunulmaktadır. Amaç, Türkiye'nin dışlanma riskini azaltacak çok katmanlı entegrasyon yollarını belirlemektir.

No: 2, Mayıs 2026

DOI: 10.13140/RG.2.2.30777.53608

©Copyright; Global Academy. Tüm hakları saklıdır.

Bu çalışmada ifade edilen görüş ve değerlendirmeler yazara aittir ve sadece kendisini bağlar. Çalışmanın yayınlanmış olması, ifade edilen görüşlerin Global Politik, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Derneği kurumsal kimliği, Yönetim Kurulu veya Akademik Bakış editörleri tarafından onaylandığı anlamına gelmez ve Dernek Görüşü olarak yansıtılamaz.

Giriş: Kavramsal Çerçeve ve Yöntem

Bu metinde ‘Yeni Avrupa güvenlik ve savunma mimarisi’, tek bir kurumsal tasarımın ürünü olmaktan ziyade, 2022 sonrasında hızlanan ve politika yapım süreçlerini doğrudan şekillendiren üç eş zamanlı dönüşümün kesişimi olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede ilk dönüşüm, yüksek yoğunluklu devletler arası çatışma riskinin Avrupa güvenlik planlamasında yeniden öncelik kazanmasıdır (European External Action Service 2022). Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü’nün (*North Atlantic Treaty Organization* - NATO) 2022 Stratejik Konsepti ve müteakip zirve kararları, caydırıcılık ve savunma kapasitesinin büyük ölçekli ve çok alanlı kolektif savunma anlayışı doğrultusunda yeniden yapılandırılmasını öngörmektedir (NATO 2022 ve NATO 2023a). Bu yaklaşım, üye ve ortak ülkeler açısından kuvvet yapısı, savunma harcamaları ve operasyonel hazırlık düzeylerinin yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır.

İkinci dönüşüm, Avrupa Birliği (AB) düzeyinde savunma sanayii, ortak tedarik ve finansman ekseninde bağlayıcı araçların -düzenlemeler ve fonlar- hızla kurumsallaşmasıdır (European Parliament & Council of the European Union 2021). Bu süreç, AB’nin savunma kapasitesini artırmayı yalnızca siyasi bir hedef olmaktan çıkararak, somut politika araçlarıyla desteklenen bir uygulama alanına dönüştürmektedir. AB’nin Stratejik Pusula belgesi, Birliğin güvenlik ve savunma alanındaki güçlenmesinin NATO’yu tamamlayıcı nitelikte olduğunu açık biçimde ortaya koyarken, NATO’nun kolektif savunmadaki temel rolünün sürdüğünü teyit etmektedir. Aynı zamanda belge, hibrit tehditler, siber saldırılar, yabancı bilgi manipülasyonu, enerji baskısı ve iklim kaynaklı riskleri tek bir çerçevede ele alarak güvenliğin kapsamını genişletmekte ve çok boyutlu bir kapsamlı güvenlik yaklaşımını kurumsallaştırmaktadır (European External Action Service 2022).

Üçüncü dönüşüm, transatlantik yük paylaşımına yönelik baskının artması ve Avrupa merkezli caydırıcılık tartışmalarının -nükleer boyut dâhil- gündemin üst sıralarına taşınmasıdır. Bu gelişme, Avrupa güvenliğinde stratejik sorumlulukların kısmen Avrupalı aktörlere kaydırılmasına yönelik eğilimi güçlendirmektedir. 2025 tarihli Northwood Bildirisi ise Birleşik Krallık ile Fransa arasında nükleer alanda koordinasyonun derinleştiğini ortaya koyarak, Avrupa içi caydırıcılık kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik yeni bir eşik olarak değerlendirilmektedir (UK Government 2025).

Politika problemi, söz konusu üç dönüşümün kesişim noktasında ortaya çıkmaktadır. AB’nin savunma entegrasyonu, üyelik sürecinden kısmen ayrışarak teknik uygunluk, tedarik zinciri güvenliği ve finansmana erişim kriterleri üzerinden işleyen daha fonksiyonel bir yapıya evrilmiştir. Fakat bu yeni çerçeve, AB üyesi olmayan ortaklar açısından fiili dışlayıcı eşikler üretme potansiyeli taşımaktadır. Nitekim Avrupa Güvenlik Eylemi (*Security Action for Europe* - SAFE) kapsamında bileşen maliyetleri için AB, Avrupa Ekonomik Alanı (*European Economic Area* - EEA)¹, Avrupa Serbest Ticaret Birliği (*European Free Trade Area* - EFTA)² ve Ukrayna dışında kalan ülkelere getirilen %35 sınırı, bir yandan AB içi üretimi teşvik ederken, diğer yandan

¹ EEA, 1 Ocak 1994’te AB ile EFTA ülkeleri arasında yapılan bir anlaşmayla kurulmuştur. Bu yapı, EFTA üyesi ülkelerin AB’ye üye olmadan Avrupa tek pazarına katılmalarına imkân tanır.

² EFTA, 3 Mayıs 1960’ta AB’ye alternatif olarak kurulmuş bir ticaret örgütüdür. Günümüzde dört Avrupa ülkesi bu örgüte üyedir. Zaman içinde, kurucu ülkeler dâhil birçok üye EFTA’dan ayrılarak AB’ye katılmıştır. Bugün EFTA’nın üyeleri Norveç, İsviçre, İzlanda ve Lihtenştayn’dır.

Türkiye gibi üçüncü ülkelerin AB finansmanlı tedarik zincirlerine katılımını teknik ve düzenleyici koşullara bağlamaktadır (European Commission 2025). Bu durum, entegrasyon ile dışlayıcılık arasındaki gerilimi somutlaştırmaktadır.

Bu çalışma, açık kaynaklara dayalı sistematik bir siyasa analizi yaklaşımı benimsemektedir. Analiz, AB mevzuatı, NATO'nun resmî belgeleri ve seçilmiş düşünce kuruluşu (think tank) çalışmaları birlikte değerlendirilerek yürütülmüştür. Elde edilen bulgular, üç temel eksen etrafında yapılandırılmıştır: Kurumsal erişim (mekanizmalara katılım), endüstriyel uyum (standart ve uygunluk gereklilikleri) ve jeopolitik etki (ortak çıkar üretme kapasitesi). Bununla birlikte, çalışmanın temel sınırlılığı, açık kaynakların karar alma süreçlerinin tamamını - özellikle teknik ve kapalı müzakere boyutlarını- yansıtmamasıdır. Bu nedenle sunulan politika önerileri, mevcut mevzuatın izin verdiği azami hareket alanı esas alınarak geliştirilmiştir.

AB Savunma Programlarında Ülke Statüleri ve Kritik Kavramlar

<p>İlişkili Ülke (<i>associated country</i>)</p>	<p>AB'ye özel anlaşmalar yoluyla bağlanmış ve ilgili düzenleme metinlerinde tanımlandığı ölçüde AB savunma fon ve programlarına (örneğin Avrupa Savunma Fonu ve Avrupa Savunma Sanayi Programı) daha sistematik erişim imkânına sahip ülkelerdir. Bu çerçevede, düzenlemelerde sıklıkla AB üyesi veya ilişkili ülke ayrımı yapılmaktadır. İlişkili ülke statüsü fiilen AB ile kurumsal olarak entegre olmuş sınırlı sayıda Avrupa ülkesini (örneğin EEA/EFTA üyeleri) kapsamaktadır. Buna karşılık Türkiye ve Batı Balkan ülkelerinin büyük bölümü bu statünün dışında kalmaktadır. Fakat Batı Balkan ülkelerinin savunma sanayii kapasitesi ve talep yapısı sınırlı olduğundan, bu dışlanmanın stratejik etkisi Türkiye örneğinde çok daha belirgin hale gelmektedir.</p>
<p>İlişkili Olmayan Üçüncü Ülke (<i>non-associated third country</i>)</p>	<p>AB üyesi olmayan veya AB'yle ilişkili ülke statüsünde olmayan ülkeleri ifade eder. Bu kategoriye giren ülkeler için, özellikle savunma fonları ve programlarında uygunluk kriterleri, mülkiyet ve kontrol yapısı, altyapının coğrafi konumu gibi alanlarda daha katı kısıtlamalar uygulanmaktadır.</p>

Bu çalışmada tanımlanan üç dönüşüm (NATO'nun kolektif savunma rolünün güçlenmesi, AB savunma sanayii entegrasyonu ve transatlantik yük paylaşımı tartışmaları), analizin geri kalanını yapılandıran analitik çerçeveyi oluşturmaktadır. İzleyen bölümlerde önce bu dönüşümlerin mevcut duruma etkisi incelenecek, ardından Türkiye açısından ortaya çıkan kurumsal erişim, endüstriyel uyum ve jeopolitik etki boyutları analiz edilecek, son olarak bu bulgular üç senaryo ve politika önerilerine dönüştürülecektir.

Tarihsel Arka Plan

Avrupa güvenlik düzeninin normatif temeli, 1975 Helsinki Nihai Senedi ile kurumsallaşmıştır. Bu belgeyle birlikte sınırların dokunulmazlığı, egemen eşitlik ve iç işlerine karışmama ilkeleri, pan-Avrupa güvenlik mimarisinin temel referans çerçevesi haline gelmiştir (OSCE 1975). Dolayısıyla bu normatif çerçeve, Avrupa'da güvenlik ve istikrarın hem hukuki hem de siyasi dayanağı olarak varlığını sürdürmektedir. Nitekim AB'nin Stratejik Pusula belgesi de Ukrayna Savaşı bağlamında Birleşmiş Milletler Şartı ve Helsinki Nihai Senedi'ne yaptığı atıflarla bu temeli yeniden teyit etmekte ve bu ilkelerin günümüz güvenlik ortamındaki merkezi önemini vurgulamaktadır (European External Action Service 2022).

Bu normatif temelin üzerine inşa edilen kurumsal tartışmalar ise özellikle 1990'larda belirginleşmiştir. Bu dönemde NATO bünyesinde Avrupa'nın güvenlik alanında daha fazla sorumluluk üstlenmesi gerektiği yönündeki tartışmalar, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (*European Security and Defence Identity - ESDI*) çerçevesinde yürütülmüştür. Özellikle 1996 Berlin süreci ve ilgili NATO belgeleri, ESDI'nin NATO içinde geliştirilmesini ve tüm Avrupalı müttefiklere açık, kapsayıcı bir yapı olarak tasarlanmasını öngörmüştür (NATO 1996). Bu yaklaşım, Avrupa güvenlik mimarisinde dışlamama ilkesinin erken ve önemli bir kurumsal ifadesi olarak değerlendirilebilir.

Bununla paralel olarak, Avrupa Birliği içinde de savunma boyutu kurumsallaşmaya başlamıştır. 1999 sonrası Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ile bu alan daha somut bir çerçeveye kavuşmuş; 2009 Lizbon Antlaşması ile Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) altında kapsamı ve araçları genişletilmiştir. Böylece AB, kriz yönetimi operasyonları, kabiliyet geliştirme ve savunma planlama mekanizmaları aracılığıyla kurumsal bir güvenlik aktörü haline gelmiştir (European Union n.d.). Bu kurumsal birikim, 2022 Stratejik Pusula belgesi ile bir adım daha ileri taşınmış; AB'nin güvenlik ve savunma alanındaki rolü 2030 perspektifinde somut hedefler ve uygulanabilir öncelikler üzerinden yeniden tanımlanmıştır (European External Action Service 2022).

Bu kurumsal gelişim süreci, AB ile NATO arasındaki ilişkiler bağlamında bazı sınırlılıklar da üretmiştir. Bu ilişkilerin erken dönemindeki en önemli araç, AB'nin NATO'nun planlama kapasitesi ve imkânlarını kullanarak operasyon yürütebilmesine olanak tanıyan Berlin Artı düzenlemeleridir. Bununla birlikte, bu mekanizma pratikte az sayıda operasyonla sınırlı kalmış ve beklenen düzeyde kurumsal derinlik sağlayamamıştır. Bu durumun başlıca nedenlerinden biri, Türkiye ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasındaki siyasi uyuşmazlıktır. Söz konusu uyuşmazlık, hem AB hem de NATO çerçevesinde karşılıklı veto imkânları yaratarak, özellikle

Berlin Artı başta olmak üzere iki kurum arasındaki işbirliğini daraltan yapısal bir engel oluşturmuştur (Tangör 2013). Bu nedenle Berlin Artı düzenlemeleri varlığını sürdürse de, siyasi ve kurumsal engeller mekanizmanın potansiyelini tam olarak hayata geçirmesini sınırlamaktadır (Williams 2018).

Berlin Artı Düğümü

Berlin Artı mekanizmasının etkin kullanılmasını sınırlayan temel sorun, AB ile NATO arasındaki karşılıklı veto durumudur. Bir yanda AB içinde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, diğer yanda NATO içinde Türkiye, karar süreçlerinde blokaj oluşturabilmektedir. Bu durum, iki aktör arasındaki işbirliğini sınırlandırmaktadır. Bu nedenle Berlin Artı mekanizması, sahip olduğu potansiyele rağmen pratikte sınırlı ve nadir kullanılan bir araç haline gelmiştir. Başka bir deyişle, teoride güçlü olan bu mekanizma, uygulamada yeterince etkili olamamaktadır. Üstelik son dönemde AB'nin savunma sanayii alanındaki entegrasyonu derinleştikçe, bu sorun sadece operasyonel iş birliğiyle sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda ortak tedarik, sanayi iş birliği ve standart uyumu gibi alanlara da dolaylı olarak yansımaktadır. Bu bağlamda Berlin Artı, yalnızca teknik bir koordinasyon sorunu değil, daha geniş bir yapısal problem olarak görülmelidir. Nitekim bu durum, Avrupa güvenlik sisteminin ne kadar bütünleşebileceğini de etkilemektedir. Sonuç olarak, AB-NATO iş birliğini sınırlayan temel unsur teknik eksiklikler değil, siyasi ve kurumsal tikanıklıklardır. Bu nedenle çözüm de teknik değil, daha çok siyasi ve kurumsal düzeyde aranmalıdır.

Bu noktada Türkiye'nin konumu ayrı önem taşımaktadır. Türkiye, AB üyesi olmamasına rağmen OGSP operasyonlarına düzenli katkı sağlayan başlıca üçüncü ülkelerden biridir. Dışişleri Bakanlığı verilerine göre Türkiye, Avrupa Birliği Gücü (European Union Force - EUFOR) Althea'ya yaklaşık 300, Avrupa Birliği Kosova Hukuk Devleti Misyonu'na (European Union Rule of Law Mission in Kosovo - EULEX) ise yaklaşık 91 personel ile katkı sunmaktadır. Türkiye EULEX kapsamında AB dışı ülkeler arasında ABD'nin ardından en fazla katkı sağlayan aktörlerden biridir. Türkiye'nin ESDI/OGSP süreçlerine yaklaşımı, Avrupa güvenliğinde kapsayıcı, NATO ile uyumlu ve ayrışma yaratmayan bir mimarinin korunması gerektiği yönündedir (MFA n.d.).

Sonuç olarak Türkiye, bir yandan sahada önemli bir operasyonel katkı sunarken, diğer yandan bu katkının karar alma süreçlerine ve kurumsal mekanizmalara erişimle dengelenmesi gerektiğini savunmaktadır. Türkiye ayrıca AB düzenlemelerinin NATO içinde eşitsizlik ve bölünme yaratmaması gerektiğini vurgulamaktadır (Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, 2000). Bu durum, Türkiye'nin sahadaki etkin rolü ile AB'nin kurumsal ve finansal mekanizmalarına erişimi arasındaki yapısal ayrışmayı açık biçimde ortaya koymaktadır.

Şekil 1: Avrupa Güvenlik Yapılanması Dönüşüm Çizelgesi

Şekil: Dönüşüm zaman çizelgesi (seçili dönüm noktaları)

Kaynak: Yazar tarafından 29 Mart 2026 tarihinde ChatGPT Image programı kullanılarak hazırlanmıştır.

Bu tarihsel gelişim çizgisi, günümüzde ortaya çıkan yeni güvenlik mimarisinin kurumsal katmanlarını anlamak açısından önemlidir. NATO'nun askeri planlama rolü, AB'nin endüstriyel entegrasyon araçları ve AGİT'in normatif çerçevesi, güncel mimarinin üç tamamlayıcı bileşenini oluşturmaktadır. Bu nedenle mevcut durum analizi, bu üç katmanın Türkiye açısından nasıl farklı erişim düzeyleri yarattığına odaklanmaktadır.

Mevcut Durum Analizi

Mevcut mimari, giriş bölümünde tanımlanan üç dönüşümün kesişimi olarak okunabilir. NATO'nun askeri planlama rolü operasyonel katkı alanını, AB savunma sanayii araçları kurumsal ve finansal erişimi, artan yük paylaşımı tartışmaları ise jeopolitik etki boyutunu şekillendirmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin konumu bu üç boyut üzerinden analiz edilmektedir.

Avrupa güvenlik ve savunma mimarisi bugün çok aktörlü heterarşik bir yapıya sahiptir. Bu yapıda NATO, kolektif savunmanın temel aktörü olmaya devam ederken; AB daha çok savunma sanayii, ortak tedarik ve finansman alanlarında rol üstlenmektedir. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ise ortak ilkelerin korunması ve diyalogun sürdürülmesi açısından tamamlayıcı bir görev görmektedir. Bu durum, Avrupa güvenliğinin tek bir merkezden değil, birden fazla aktörün yer aldığı bir ağ yapısı üzerinden yönetildiğini göstermektedir (Tangör 2012).

NATO tarafında, 2023 Vilnius Zirvesi önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu zirvede yeni bölgesel savunma planları oluşturulmuş ve kuvvet yapıları ile komuta sistemleri arasındaki uyumun artırılması hedeflenmiştir. Aynı zamanda geliştirilen Yeni Kuvvet Modeli, daha fazla sayıda askerin yüksek hazırlık seviyesinde tutulmasını öngörmektedir. Bu da özellikle Avrupa ülkeleri üzerinde savunma harcamalarını ve askeri kapasiteyi artırma yönünde baskı yaratmaktadır (NATO 2023a).

Bu değişim, NATO'nun genişlemesiyle birlikte daha da hız kazanmıştır. Finlandiya'nın 2023'te, İsveç'in ise 2024'te NATO'ya katılması, özellikle Kuzey Avrupa'daki güç dengesini değiştirmiştir. Bu genişleme, savunma planlarının, asker konuşlandırmalarının ve lojistik sistemlerin yeniden düzenlenmesini gerekli kılmıştır (Euractiv 2024). Aynı zamanda Avrupa'da savunma kapasitesinin artırılması ve yük paylaşımının yeniden dengelenmesi tartışmalarını da hızlandırmıştır (Anadolu Agency 2023).

AB tarafında ise savunma sanayii entegrasyonu artık sadece bir hedef değil, somut araçlarla desteklenen bir politika haline gelmiştir. AB bu alanda üç temel amaç gütmektedir: Üretim kapasitesini artırmak, ülkeler arasındaki dağılık talebi birleştirmek ve dışa bağımlılığı azaltmak. Bu amaçlar, Avrupa Savunma Fonu, Avrupa Savunma Sanayii Programı (*European Defence Industry Programme* - EDIP) ve SAFE gibi araçlar üzerinden uygulanmaktadır. Böylece savunma politikası daha kurallı ve bağlayıcı bir yapıya dönüşmektedir.

Ancak bu yeni sistem, AB dışındaki ülkeler için bazı sınırlamalar getirmektedir. Bu sınırlamalar yalnızca Türkiye'ye özgü olmayıp, ilişkili ülke statüsü dışında kalan tüm üçüncü ülkeler için geçerlidir. Bununla birlikte, Avrupa'da bu kategoride yer alan ülkeler arasında hem savunma sanayii kapasitesi hem de NATO içindeki rolü bakımından en yüksek etki potansiyeline sahip aktör Türkiye olduğu için, söz konusu düzenlemelerin dışlayıcı etkisi en belirgin biçimde Türkiye örneğinde gözlemlenmektedir. AB, üçüncü ülkelerin savunma projelerine katılımını belirli koşullara bağlamaktadır. Örneğin SAFE kapsamında, ürünlerin en az %65'inin AB veya belirli ilişkili ülkelere gelmesi şartı vardır. Bu durum, Türkiye gibi ülkelerin bu sistemlere katılımını zorlaştırmaktadır. Benzer şekilde Daimi Yapısal İşbirliği (*Permanent Structured Cooperation* - PESCO)³ Avrupa Savunma Fonu ve diğer programlar da katılımı teknik, siyasi ve güvenlik kriterlerine bağlamaktadır. Bu nedenle AB'nin savunma sanayii politikası yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda stratejik ve jeopolitik bir filtre mekanizması olarak işlemektedir. Yani sisteme erişim otomatik değil; seçici ve koşulludur.

Özellikle Avrupa Savunma Fonu, bu yaklaşımın açık bir örneğidir. Bu fondan yararlanmak için şirketlerin AB içinde kurulmuş olması ve AB dışı bir ülkenin kontrolünde olmaması gerekmektedir. Ayrıca proje çıktılarının kullanımını kısıtlayan dış müdahaleler varsa, bu projeler finansman alamamaktadır (European Parliament & Council of the European Union 2021). Benzer şekilde PESCO projelerine katılım da sınırlıdır. Üçüncü ülkeler ancak AB'nin güvenlik çıkarlarına uygun hareket ettikleri, teknik katkı sağladıkları ve siyasi olarak kabul edildikleri takdirde bu projelere katılabilmektedir. Ayrıca kararlar oybirliği ile alınmaktadır, bu da süreci daha da zorlaştırmaktadır (Council of the European Union 2020).

2023 sonrası dönemde AB, savunma üretimini hızlandırmak amacıyla yeni politika araçları geliştirmiştir. Bu kapsamda, Mühimmat Üretimini Desteklenmesi (ASAP) Tüzüğü ile Ortak Tedarik Yoluyla Avrupa Savunma Sanayii (EDIRPA) Tüzüğü yürürlüğe konulmuştur (European Parliament & Council of the European Union 2023a; 2023b). Söz konusu düzenlemeler, Ukrayna Savaşı'nın ortaya çıkardığı acil ihtiyaçlara hızlı ve hedef odaklı çözümler üretmek amacıyla tasarlanmıştır. Bu düzenlemelerin en önemli araçlarından biri SAFE'tir. SAFE, üye ülkelere

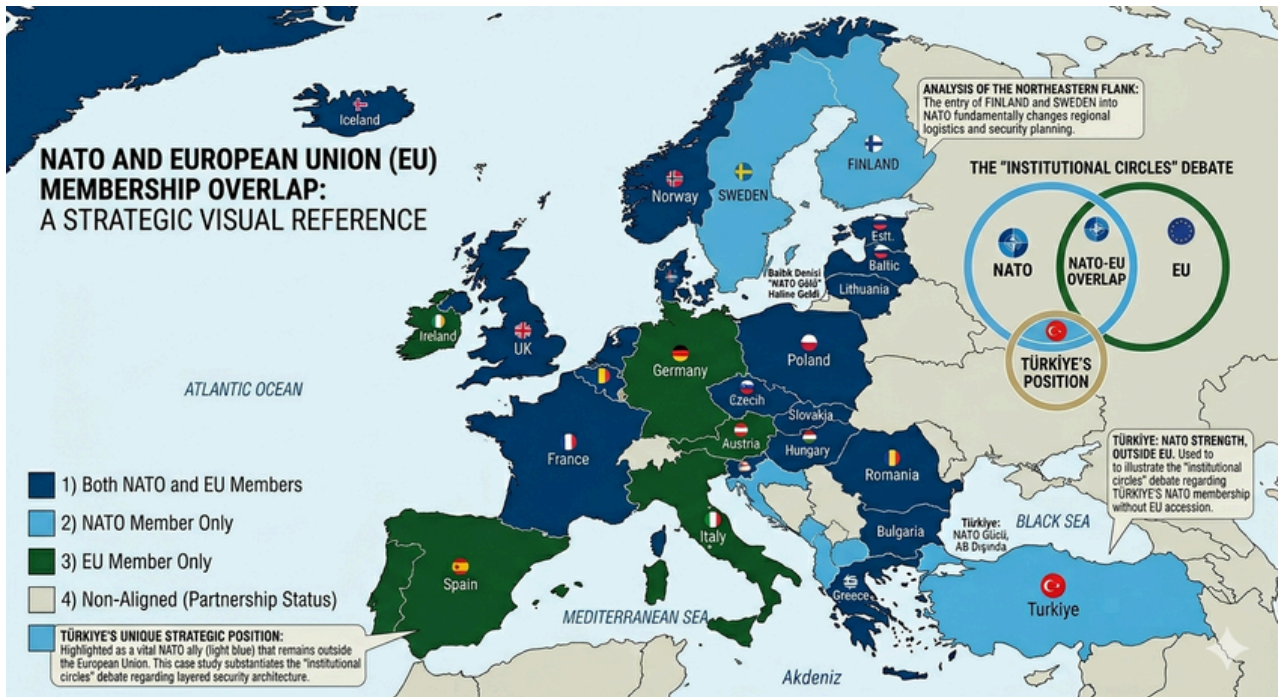
³ PESCO, AB'nin güvenlik ve savunma politikasının bir parçasıdır. Bu yapı içinde, Malta hariç 26 AB ülkesinin silahlı kuvvetleri daha yakın işbirliği yapmaktadır. PESCO'nun temeli, 2009 Lizbon Antlaşması'na dayanmaktadır ve 2017 yılında resmen başlatılmıştır. Bu işbirliği, 2018'den itibaren başlatılan projeler aracılığıyla uygulanmaktadır.

büyük ölçekli kredi sağlayarak ortak savunma yatırımlarını desteklemektedir. Ancak bu sistem de tamamen açık değildir; belirli üretim ve tedarik şartlarına bağlıdır. Özellikle AB içi üretimi teşvik eden kurallar, üçüncü ülkelerin rolünü sınırlamaktadır (Council of the European Union 2025).

EDIP düzenlemesi ise bu süreci daha da ileri taşımaktadır. Bu düzenleme ile savunma sanayii, açık bir pazar olmaktan çıkarak, kontrollü ve stratejik bir alan haline gelmiştir. Özellikle teknoloji, veri ve üretim süreçlerinin AB içinde tutulmasına büyük önem verilmektedir (European Parliament & Council of the European Union 2025). EDIP kapsamında oluşturulan Güvenlik ve Savunma Sanayii Hazırlık Platformu (*Security and Defence Industrial Readiness Platform - SEAP*) da bu yaklaşımı güçlendirmektedir. Bu platforma yalnızca AB ülkeleri ve belirli ilişkili ülkeler katılabilmektedir. Diğer ülkeler ise ancak sınırlı ve koşullu bir işbirliği kurabilmektedir (European Parliament & Council of the European Union 2025).

Tüm bu gelişmeler, AB'nin savunma alanında büyük bir finansal ve kurumsal kapasite oluşturduğunu göstermektedir. Nitekim *ReArm Europe/Readiness 2030* paketi (European Commission & European External Action Service 2025) ile toplamda 800 milyar Avroyu aşan bir savunma harcaması hedeflenmektedir (European Parliamentary Research Service 2025). Fakat bu büyük ölçekli yatırım, bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Örneğin Almanya'nın AB projelerine paralel kendi ulusal uydu sistemini geliştirmesi, Avrupa içinde koordinasyon sorunlarına işaret etmektedir (Rugamer ve Lo Nostro 2026). Bu tür gelişmeler, kaynakların bölünmesine ve verimsizliğe yol açabilir. Sonuç olarak, Avrupa savunma sisteminin başarısı yalnızca harcanan paraya değil, farklı aktörler ve politikalar arasında ne kadar iyi koordinasyon sağlandığına bağlıdır.

Şekil 2: NATO ve AB Üyelik/Kapsam Örtüşmesi

Kaynak: Yazar tarafından 30 Mart 2026 tarihinde Gemini kullanılarak hazırlanmıştır.

Yukarıdaki haritadaki görselleştirme, Türkiye'nin NATO üyesi olup AB dışında kalmasının kurumsal halkalar tartışmasına etkisini somut olarak ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin mevcut konumunu daha iyi anlayabilmek için analizi iki ayrı düzeye ayırmak gerekir: Operasyonel/askerî katkı düzeyi ile kurumsal ve finansal erişim düzeyi. Bu ayrım önemlidir, çünkü Türkiye'nin sahada üstlendiği güçlü rol ile AB'nin karar alma ve finansman mekanizmalarına ne ölçüde dâhil olabildiği arasında belirgin bir fark bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu iki düzey birlikte değerlendirildiğinde Türkiye'nin Avrupa güvenlik mimarisi içindeki konumu daha net ve bütüncül şekilde analiz edilebilir.

Operasyonel düzeyde Türkiye önemli bir aktördür. NATO'nun güney kanadında ve Karadeniz bölgesinde kritik rol oynamaktadır. Ayrıca AB'nin kriz yönetimi operasyonlarına da aktif katkı sağlamaktadır. Örneğin EUFOR Althea ve EULEX görevlerine yaptığı katkılar, Türkiye'nin AB operasyonlarında üçüncü ülke olarak etkili şekilde yer alabildiğini göstermektedir (MFA n.d.). Fakat bu durum, Türkiye'nin sahadaki katkısının yüksek olmasına rağmen, AB içinde karar alma ve finansman mekanizmalarına aynı ölçüde erişemediğini de ortaya koymaktadır.

Kurumsal düzeyde ise Türkiye'nin erişimi daha sınırlıdır. Türkiye ilişkili ülke statüsüne sahip olmadığı için Avrupa Savunma Fonu, SAFE ve EDIP gibi AB savunma araçlarından doğrudan yararlanamamaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin AB savunma sanayii sistemine katılımı dolaylı ve belirli şartlara bağlıdır. Örneğin SAFE kapsamında uygulanan %35 kuralı ve EDIP'in ilişkili olmayan üçüncü ülke yaklaşımı, Türkiye'nin bu sistemlere ancak belirli yollarla katılmasına izin vermektedir. Bu yollar genellikle AB içinde kurulan ortak üretim yapıları, ortak girişimler veya alt yüklenicilik modelleridir. Sonuç olarak, Türkiye sahadaki güçlü bir aktör olmasına rağmen, AB'nin kurumsal ve finansal yapıları içinde sınırlı ve dolaylı bir konuma sahiptir.

SAFE ve EDIP'de Dış Halka Kilitleri - Türkiye Neden Otomatik İçeri Giremiyor?

SAFE ve EDIP, AB savunma sanayii entegrasyonunu hızlandıran önemli araçlardır. Fakat aynı zamanda, üçüncü ülkelerin bu sisteme erişimini belirli kurallara bağlayan seçici bir yapı oluşturmaktadırlar. Öncelikle SAFE kapsamında sağlanan finansman şartlarına bağlıdır. Örneğin tedarik sözleşmelerinde maliyetin en az %65'inin AB, EEA-EFTA ülkeleri veya Ukrayna kaynaklı olması gerekir. Ayrıca bazı projelerde, ürünlerin AB dışı kısıtlamalara bağlı olmadan değiştirilebilmesi şartı öne çıkmaktadır. Bu şartlar, AB içinde üretimi ve tedarik zinciri güvenliğini güçlendirirken, üçüncü ülkelerin sisteme katılımını zorlaştırmaktadır. EDIP bu seçici yaklaşımı daha da ileri götürmektedir. Bu düzenleme, uygunluk kriterleri, üretim altyapısının AB içinde olması, hassas bilgilere erişimin sınırlandırılması ve fikri mülkiyetin korunması gibi kurallar üzerinden üçüncü ülkelerin etkisini kısıtlamaktadır. Ayrıca EDIP kapsamında kurulan SEAP yapısı da katılımı AB ülkeleri, ilişkili ülkeler ve Ukrayna ile sınırlandırmaktadır. Üçüncü ülkeler ancak sınırlı ve belirli koşullara bağlı işbirliği modelleriyle sürece katılabilmektedir. Sonuç olarak, AB savunma entegrasyonu artık açık bir işbirliği alanı olmaktan çıkmakta; daha çok egemenlik ve tedarik güvenliği önceliklerine göre şekillenen katmanlı erişim sistemine dönüşmektedir. Bu bağlamda Türkiye açısından temel mesele, bu dış konumu aşacak yeni kurumsal erişim yolları geliştirebilmektir.

Bununla birlikte, Türkiye'nin savunma sanayii kapasitesindeki artış önemli bir fırsat yaratmaktadır. Açık verilere göre savunma ve havacılık ihracatı, 2019'da yaklaşık 2,7 milyar Dolardan 2024'te 7 milyar Doların üzerine çıkmıştır (SavunmaSanayiST 2025). 2026 başındaki açıklamalar ise bu rakamın 2025 itibarıyla 10 milyar Doları aştığını göstermektedir (Yanık 2026). Bu hızlı artış, özellikle Avrupa'nın mühimmat ve savunma ekipmanı ihtiyacının yükseldiği bir dönemde, Türkiye'yi hızlı ve uygun maliyetli bir tedarikçi olarak öne çıkarmaktadır.

Buna rağmen, AB'nin yeni savunma sanayii kuralları Türkiye'nin potansiyelini doğrudan kullanmasını zorlaştırmaktadır. Uygunluk şartları ve tedarik zinciri kısıtları nedeniyle Türkiye'nin AB fonlu projelere katılımı otomatik değildir. Daha çok dolaylı ve belirli koşullara bağlı işbirliği modelleri üzerinden gerçekleşmektedir. Bu durumu zorlaştıran bir diğer unsur ise Avrupa Savunma Ajansı (*European Defence Agency - EDA*) ile Türkiye arasında bir idari anlaşmanın bulunmamasıdır. Türkiye ile EDA arasında böyle bir anlaşmanın olmaması, teknik bir eksiklikten ziyade siyasi ve kurumsal faktörlerle ilişkilidir. Türkiye-AB ilişkilerindeki genel siyasi gerilimler ve özellikle Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan gibi bazı üye devletlerin çekinceleri bu anlaşmanın imzalanmasını engellemektedir (Tangör 2013). EDA, üçüncü ülkelerin projelere katılabilmesi için bu tür anlaşmaları gerekli görmektedir. Nitekim Norveç, İsviçre ve Sırbistan gibi ülkeler bu anlaşmalar sayesinde projelere katılabilmektedir. Türkiye'nin bu listede yer almaması ise yalnızca EDA projelerine katılımı değil, aynı zamanda PESCO gibi diğer mekanizmalara erişimi de zorlaştırmaktadır (European Defence Agency n.d.). Bu nedenle, bu eksiklik Türkiye'nin AB savunma sistemine entegrasyonunu sınırlayan önemli bir engel oluşturmaktadır.

Öte yandan, AB ile NATO arasında son dönemde daha yakın bir işbirliği görülmektedir (Tangör 2021). 2023 AB-NATO Ortak Bildirisi (NATO 2023b) de bu siyasi uyumu ortaya koymaktadır. Fakat bu yaklaşma tüm sorunları çözmüş değildir. Özellikle AB'nin kendi kuralları ve karar alma yapısı, üçüncü ülkeler için hâlâ engeller yaratmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye gibi ülkelerin AB'nin ortak tedarik ve finansman sistemine nasıl ve ne ölçüde katılabileceği sorunu hâlâ tam olarak çözülebilmemiş değildir. Bu konu, stratejik ortaklığa rağmen çözülememiş bir politika sorunu olarak varlığını sürdürmektedir.

Bu kısa özet, Türkiye'nin operasyonel katkı, kurumsal erişim ve endüstriyel entegrasyon arasında asimetrik bir konuma sahip olduğunu göstermektedir. Bu asimetri, Avrupa güvenlik mimarisinin gelecekte nasıl şekilleneceğine bağlı olarak farklı sonuçlar üretebilir. Bu çerçevede aşağıda üç alternatif senaryo geliştirilmiştir.

Gelecek Senaryoları

Avrupa güvenlik mimarisinin tek ve homojen bir yapıya dönüşmesi beklenmemektedir. Bunun yerine, farklı hızlarda ilerleyen 'çoklu entegrasyon' süreçleri ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede üç temel senaryo, Türkiye açısından ortaya çıkabilecek fırsat ve riskleri daha net görmeyi sağlamaktadır.

Senaryo 1: NATO Merkezli Yapı ve Kapsayıcı Avrupa Rolü

Senaryo 1’de Avrupa güvenliği büyük ölçüde NATO üzerinden şekillenir. NATO ana aktör olmaya devam ederken, AB daha çok savunma sanayii ve tedarik alanında destekleyici rol üstlenir. Bu modelde geçmişte vurgulanan tüm müttefiklere açık olma ilkesi (NATO 1996), AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin de sürece daha fazla dahil edilmesine imkân tanır.

Fırsat: Türkiye, NATO içindeki güçlü konumu sayesinde daha fazla söz sahibi olabilir ve Avrupa güvenliği üzerinde dolaylı etkisini artırabilir.

Risk: AB’nin kendi üretimini ve tedarik zincirini korumaya yönelik kuralları sıkılaşırsa, Türkiye’nin ekonomik katkısı kurumsal erişime dönüşmeyebilir. Bu da sahadaki rol ile sistem içindeki yer arasındaki farkı büyütebilir.

Senaryo 2: AB Merkezli Savunma Çekirdeği (Avrupa Kalesi) Modeli

Senaryo 2’de AB savunma alanında daha kapalı ve kurallı bir yapı oluşturur. SAFE, EDIP ve SEAP gibi araçlar üzerinden AB içi üretim öncelik kazanır ve dış aktörlerin erişimi zorlaşır. Böylece savunma işbirliği açık bir sistemden, daha korumacı bir yapıya dönüşür. Aynı zamanda Avrupa’nın kendi caydırıcılık kapasitesini artırma çabaları da güçlenir. Örneğin Birleşik Krallık ve Fransa arasındaki nükleer işbirliği bu eğilimi desteklemektedir (UK Government 2025).

Fırsat: Türkiye, AB içinde kurulacak ortak üretim veya işbirlikleri üzerinden sınırlı da olsa sisteme dahil olabilir.

Risk: Türkiye’nin sistem dışında kalması kalıcı hale gelebilir. Siyasi ve teknik engeller artarsa, AB tedarik zincirlerine erişim daha da zorlaşabilir.

Senaryo 3: Stratejik Yakınlaşma ve Kapsayıcı İşbirliği Modeli

Senaryo 3’te AB ve NATO arasındaki işbirliği daha da derinleşir. AB’nin sanayi ve finans araçları, NATO’nun askeri planlamasıyla uyumlu hale getirilir. Böylece iki yapı birbirini tamamlayan bir sistem oluşturur. Aynı zamanda Avrupa Siyasi Topluluğu⁴ gibi platformlar üzerinden siyasi diyalog artar. AGİT’in normatif ilkeleri yeniden önem kazanır ve ortak bir çerçeve sağlar. Bu senaryoda Türkiye için temel hedef, savunma üretim gücünü jeopolitik konumuyla birleştirerek AB sistemine daha fazla entegre olmaktır. Özellikle Ukrayna ile yapılacak ortak projeler bu açıdan önemli fırsatlar sunabilir.

Fırsat: Türkiye, NATO’daki rolünü AB’nin ekonomik ve sanayi araçlarıyla birleştirerek sistem içinde daha güçlü bir konuma gelebilir.

Risk: Eğer siyasi sorunlar (örneğin AB-NATO ilişkilerindeki tıkanıklıklar) çözülemezse, bu senaryo hayata geçmeyebilir ve işbirliği sınırlı kalabilir.

⁴ Avrupa Siyasal Topluluğu (*European Political Community* - EPC), Avrupa kıtasındaki AB üyesi ve üye olmayan ülkeleri aynı platformda buluşturarak güvenlik, enerji, bağlantısallık ve ekonomik dayanıklılık gibi alanlarda siyasi diyalogu güçlendirmeyi amaçlayan esnek ve bağlayıcı olmayan bir işbirliği çerçevesidir. 2022 yılında başlatılan girişim, AB genişleme sürecine alternatif bir üyelik modeli sunmaktan ziyade, Avrupa genelinde stratejik yakınlaşma ve koordinasyonu artırmayı hedeflemektedir (Giushvili 2023). Bu yönüyle EPC, özellikle AB üyesi olmayan ama Avrupa güvenlik mimarisinde rol oynayan ülkeler (örneğin Türkiye) için, kurumsal üyelikten bağımsız olarak siyasi etkileşim ve gündem belirleme imkânı sağlayan tamamlayıcı bir platform işlevi görmektedir.

Senaryo Matrisi

Boyut	Senaryo 1: NATO Merkezli Reform	Senaryo 2: AB Savunma Çekirdeği (Avrupa Kalesi)	Senaryo 3: Stratejik Yakınlaşma
Temel Mantık	NATO merkezli kolektif savunma + AB tamamlayıcı rol	AB merkezli endüstriyel ve finansal entegrasyon	AB-NATO uyumlu, çok katmanlı yönetim
Kurumsal Ağırlık Merkezi	NATO	AB (EDF, SAFE, EDIP, SEAP)	Hibrit (NATO + AB + pan-Avrupa platformlar)
Savunma Planlama	NATO bölgesel planları ve kuvvet modeli belirleyici	AB araçları üzerinden dolaylı yönlendirme	NATO planlama + AB endüstriyel eşleşme
Endüstriyel Entegrasyon	NATO standardizasyonu üzerinden gevşek entegrasyon	AB içi üretim ve tedarik zinciri öncelikli, kapalı yapı	NATO ihtiyaçları ile AB üretim kapasitesinin eşleşmesi
Üçüncü Ükelere Erişim	Görece açık ve kapsayıcı	Sıkı uygunluk kriterleri, seçici erişim	Koşullu ama genişletilebilir, proje bazlı erişim
Normatif Çerçeve	NATO kapsayıcılık ilkesi (ESDI mirası)	AB stratejik özerklik ve tedarik güvenliği	AGİT normları + AB-NATO ortaklık dili
Jeopolitik Yönelim	Transatlantik odaklı	Avrupa merkezli caydırıcılık	Çok katmanlı, esnek güvenlik yönetimi
Türkiye için Fırsat	NATO üzerinden yüksek meşruiyet ve planlama erişimi	Ortak üretim / JV ile sınırlı pazar erişimi	Proje bazlı kurumsal erişim + üçlü işbirlikleri (özellikle Ukrayna)
Türkiye için Risk	Endüstriyel katkı kurumsal erişime dönüşmeyebilir	Kurumsal dışlanmanın kalıcılaşması	Siyasi irade eksikliği » senaryonun gerçekleşmemesi
Yapısal Riskler	AB araçlarıyla uyumsuzluk	Parçalanma, mükerrer maliyetler, dışlayıcılık	Uyum maliyeti ve koordinasyon zorlukları
Genel Değerlendirme	Askerî açıdan güçlü, endüstriyel açıdan sınırlı	Endüstriyel olarak güçlü, siyasi olarak dışlayıcı	En dengeli fakat en zor uygulanabilir model

Bu senaryolar birlikte değerlendirildiğinde, ortak bir gerçek ortaya çıkmaktadır: Avrupa'nın ABD'ye olan savunma bağımlılığını azaltması kolay değildir. Aksine, bu hedef hem yüksek maliyetli hem de uzun vadeli bir dönüşüm gerektirmektedir. Nitekim 2025 tarihli Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (IISS) analizine göre, ABD'nin Avrupa'daki konvansiyonel askerî kapasitesinin yerini doldurmak bile tek başına 226-344 milyar Dolar arasında bir maliyet gerektirmektedir. Üstelik bu hesaplama istihbarat, uzay, siber ve nükleer kapasite gibi alanlar tam olarak dahil değildir. Bu unsurlar da eklendiğinde, toplam maliyetin ve ihtiyaç duyulan kurumsal kapasitenin çok daha yüksek olacağı açıktır (IISS 2025).

Bu durum, Avrupa'nın savunma kapasitesindeki açığı yalnızca kendi kaynaklarıyla kapatmasının zor olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye gibi üretim gücü ve operasyonel deneyimi olan ülkeler, doğru işbirliği modelleri kurulduğunda önemli katkılar sağlayabilir. Fakat bu katkı kendiliğinden gerçekleşmez. Bunun için düzenleyici uyumun sağlanması, kurumsal erişim kanallarının açılması ve siyasi güvenin güçlendirilmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle, bu süreç planlı ve stratejik bir yaklaşım gerektirir.

Politika Seçenekleri ve Öneriler⁵

Bu politika önerileri, üç senaryonun ortak kesişim alanlarına odaklanmaktadır. NATO merkezli senaryoda kurumsal erişim, AB merkezli senaryoda endüstriyel uyum, stratejik yakınlaşma senaryosunda ise jeopolitik etki ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle öneriler üç eksen etrafında yapılandırılmıştır.

Temel hedef, Türkiye'nin yalnızca taktik tedarikçi rolünde kalmasını önlemek ve AB savunma sisteminde kalıcı ekosistem ortağı haline gelmesini sağlamaktır. Bunlar gerçekleştirilirken NATO ile uyum korunmalıdır. Bu hedefe ulaşmak için üç alanda ilerleme gereklidir:

1. Kurumsal erişim (karar alma ve fonlara katılım)
2. Endüstriyel uyum (standartlar ve tedarik zinciri)
3. Jeopolitik etki (ortak çıkar ve bağımlılık yaratma)

Kısa Vadeli Seçenekler (0-2 yıl): Sisteme Giriş ve Teknik Engelleri Aşma

Seçenek 1: Türkiye-AB teknik diyalog mekanizması kurulması

- SAFE ve EDIP kurallarına uyum için ortak teknik çalışma grupları oluşturulmalı
- Hangi ürünlerin AB kurallarına uyabileceği netleştirilmeli

Sonuç: Türkiye'nin sisteme nasıl girebileceği somut hale gelir.

⁵ Bu öneriler, AB mevzuatında yer alan "iyi komşuluk ilişkileri" ve "bağımlılık yaratmama" şartlarını (özellikle PESCO üçüncü ülke kararı ve EDIP uygunluk hükümleri) ihlal etmeyecek şekilde, proje bazlı ve teknik uyumluluk üzerinden tasarlanmıştır.

Seçenek 2: Uyum haritası hazırlanması

- Ürün bazında AB kriterlerine uygunluk analiz edilmeli
- Özellikle mühimmat, İHA ve siber güvenlik gibi alanlara odaklanılmalı

Sonuç: Türkiye'nin hangi alanlarda hızlı entegre olabileceği netleşir.

Seçenek 3: Pilot projeler başlatılması

- En az bir AB ülkesi ile ortak tedarik projeleri kurulmalı
- Örnek model: Türkiye'de üretim + AB'de montaj

Sonuç: Teorik işbirliği somut projelere dönüşür.

Orta Vadeli Seçenekler (2-5 yıl): Kalıcı Üretim Entegrasyonu

Seçenek 1: Ortak üretim merkezleri kurulması

- AB içinde ortak fabrikalar ve bakım merkezleri oluşturulmalı
- Türkiye alt yüklenici değil ortak üretici olmalı

Sonuç: Türkiye sistemin parçası haline gelir.

Seçenek 2: Mühimmat üretiminde entegrasyon

- AB'nin acil ihtiyacı olan mühimmat üretiminde Türkiye aktif rol almalı
- Ortak tedarik zincirlerine dahil olunmalı

Sonuç: Türkiye hızlı çözüm sağlayan kritik aktör olur.

Seçenek 3: İnsan kaynağı ve teknoloji işbirliği

- Ortak Ar-Ge projeleri
- Mühendis değişim programları
- Ortak laboratuvarlar

Sonuç: Uzun vadeli güven ve teknik uyum sağlanır.

Uzun Vadeli Seçenekler (5+ yıl): Sistem içinde Oyun Kurucu Olmak

Seçenek 1: AB ile özel güvenlik ortaklığı

- AB üyeliği olmadan özel bir savunma işbirliği modeli kurulmalı

Sonuç: Türkiye sistemin dışında değil, yanında konumlanır.

Seçenek 2: EDA ile idari anlaşma yapılması

- Norveç modeli örnek alınmalı
- Türkiye'nin AB projelerine katılımı kolaylaştırılmalı

Sonuç: Kurumsal erişim ciddi şekilde artar.

Seçenek 3: Ortak sistem geliştirme

- Yapay zekâ, uzay, elektronik harp gibi alanlara odaklanılmalı
- Ortak fikri mülkiyet üretimi hedeflenmeli

Sonuç: Türkiye sadece üretici değil teknoloji geliştirici olur.

Seçenek 4: AB fonlarına kısmi erişim

- SAFE benzeri modeller üzerinden proje bazlı katılım sağlanmalı

Sonuç: Türkiye finansal sistemin parçası olur.

Destekleyici Politika: Güven ve Kamuoyu Yönetimi

Seçenek 1: Kamu diplomasisi stratejisi

- Türkiye'nin güvenlik katkıları görünür kılınmalı
- Risk değil katkı sağlayan ortak imajı güçlendirilmeli

Sonuç: Siyasi engeller azalır.

Seçenek 2: Avrupa Siyasi Topluluğu gibi platformların kullanımı

- Teknik işbirliği için siyasi zemin oluşturulmalı

Sonuç: Güven ortamı güçlenir.

Sonuç

Bu çalışmada, üç dönüşümün oluşturduğu yeni Avrupa güvenlik mimarisinde Türkiye'nin operasyonel katkısı ile kurumsal erişim arasındaki açık analiz edilmiştir. Geliştirilen üç senaryo, bu açığın farklı yönlerde derinleşebileceğini veya daralabileceğini göstermektedir. Politika önerileri ise bu açığı azaltmaya yönelik kurumsal ve endüstriyel entegrasyon yolları sunmaktadır.

Yeni Avrupa güvenlik ve savunma mimarisi iki yönlü bir dönüşüm üretmektedir. Bir yandan NATO'nun savaş önleme ve kolektif savunma rolü güçlenmektedir. Diğer yandan ise AB, savunma sanayii ve ortak tedarik alanlarında kurallar ve fonlar üzerinden daha bağlayıcı bir sistem kurmaktadır. Bu çerçevede Avrupa Güvenlik Eylemindeki %35 dış bileşen sınırı ve Avrupa Savunma Sanayii Programı ve Avrupa Savunma Fonu'ndaki ilişkili olmayan üçüncü ülke kısıtları, tedarik güvenliğini artırma ve dışa bağımlılığı azaltma açısından anlaşılır ve tutarlı düzenlemelerdir. Fakat aynı düzenlemeler, Türkiye gibi NATO müttefiki fakat AB üyesi olmayan Avrupa ülkeleri için sistem dışında kalma riskini beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla mesele yalnızca Türkiye'nin dışlanması değil, AB savunma entegrasyonunun yapısal olarak ilişkili ülke statüsü üzerinden Avrupa içinde yeni bir iç-dış ayrımı üretmesidir. Başka bir deyişle, güvenlikte yakın işbirliği sürerken, kurumsal ve ekonomik alanda bir ayrışma ortaya çıkmaktadır.

Bu nedenle çözüm, yalnızca AB üyeliği perspektifine indirgenmemelidir. Bunun yerine daha esnek ve çok katmanlı bir entegrasyon yaklaşımı geliştirilmelidir. Bu yaklaşım; proje bazlı katılım, AB içinde ortak üretim yapıları, standart ve uygunluk süreçlerine uyum ve güven inşasını birlikte içermelidir. Sonuç olarak böyle bir strateji iki yönlü fayda sağlayabilir: Avrupa'nın artan üretim ve tedarik ihtiyacına hızlı çözümler sunulurken, Türkiye'nin sistem dışında kalma riski de azaltılabilir. Bu da daha dengeli, karşılıklı bağımlılığa dayalı ve sürdürülebilir bir ortaklık zemini oluşturabilir.

Bu çerçevede yukarıda ele alınan politika seçenekleri ise ayrı ayrı hayata geçirilecek alternatifler olarak düşünülmemeli, birlikte değerlendirilecek üç aşamalı bir yol haritası olarak görülmelidir. Böyle planlayınca, ilk aşamada, kısa vadede Türkiye'nin sisteme girişini kolaylaştıracak adımlar atılmalı, ikinci aşamada, orta vadede üretim entegrasyonu güçlendirilmeli, üçüncü ve son aşamada ise uzun vadede Türkiye'nin ortaklık ve liderlik rolü geliştirilmelidir. Sonuç olarak temel hedef, Türkiye'nin yalnızca tedarikçi olarak kalmayıp, Avrupa'da güvenilir, entegre ve stratejik bir ortak haline gelmesidir. Bu dönüşüm ise sadece teknik düzenlemelerle değil, aynı zamanda siyasi irade ve kurumsal işbirliğiyle mümkündür.

Kaynakça

Anadolu Agency. 2023. “NATO expands, renews defense plans in 2023”, 28 Aralık, <https://www.aa.com.tr/en/world/nato-expands-renews-defense-plans-in-2023/3094947>.

Council of the European Union. 2020. “Council Decision (CFSP) 2020/1639 of 5 November 2020 establishing the general conditions under which third States could exceptionally be invited to participate in individual PESCO projects”. *Official Journal of the European Union*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2020/1639/oj>.

Council of the European Union. 2025. “Council Regulation (EU) 2025/1106 of 27 May 2025 establishing the Security Action for Europe (SAFE) through the Reinforcement of the European Defence Industry Instrument”. *Official Journal of the European Union*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2025/1106/oj>.

Euractiv. 2024. “How NATO northern enlargement changes the power balance in the region”. <https://www.euractiv.com/news/how-nato-northern-enlargement-changes-the-power-balance-in-the-region/>.

European Commission. (2025). SAFE | *Security Action for Europe*. https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/SAFE_en.

European Commission & European External Action Service. 2025. *White paper for European defence - Readiness 2030* 19 Mart, https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/white-paper-european-defence-readiness-2030_en.

European Defence Agency. n.d.. “Third parties”. <https://eda.europa.eu/who-we-are/third-parties>.

European External Action Service. 2022. *A strategic compass for security and defence: For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security*. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf.

European Parliament & Council of the European Union. 2021. “Regulation (EU) 2021/697 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2021 establishing the European Defence Fund and repealing Regulation (EU) 2018/1092”. *Official Journal of the European Union*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A32021R0697>.

European Parliament & Council of the European Union. 2023a. “Regulation (EU) 2023/1525 of the European Parliament and of the Council of 20 July 2023 on supporting ammunition production (ASAP)”. *Official Journal of the European Union*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1525/oj>.

European Parliament & Council of the European Union. 2023b. “Regulation (EU) 2023/2418 of the European Parliament and of the Council of 18 October 2023 on establishing an instrument for the reinforcement of the European defence industry through common procurement (EDIRPA)”. *Official Journal of the European Union*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/2418/oj>.

European Parliament & Council of the European Union. 2025. “Regulation (EU) 2025/2643 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2025 establishing the European Defence Industry Programme and a framework of measures to ensure the timely availability and supply of defence products (EDIP Regulation)”. *Official Journal of the European Union*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2025/2643/oj>.

European Parliamentary Research Service. 2025. *ReArm Europe Plan/Readiness 2030* (Briefing No. PE 769.566). European Parliament, Nisan, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769566/EPRS_BRI\(2025\)769566_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769566/EPRS_BRI(2025)769566_EN.pdf).

European Union. n.d.. "The EU's common security and defence policy". *EUR-Lex*, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/the-eu-s-common-security-and-defence-policy.html>.

Giuashvili, T. 2023. *The European political community: A forum in search of a role*. STG Policy Paper No. 2023/11, Mayıs, <https://data.europa.eu/doi/10.2870/828007>.

International Institute for Strategic Studies. 2025. *Defending Europe without the United States: Costs and consequences*. Mayıs, https://www.iiss.org/globalassets/media-library---content--migration/files/research-papers/2025/05/defending-europe-without-the-united-states/iiss_defending-europe-without-the-united-states_costs-and-consequences_052025.pdf.

NATO. 1996. *Final communiqué*, 3 Haziran, <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/1996/06/03/final-communiqué>.

NATO. 2022. *NATO 2022 Strategic Concept*. <https://www.nato.int/strategic-concept/>.

NATO. 2023a. *Vilnius Summit Communiqué*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm.

NATO. 2023b. *Joint declaration on EU-NATO cooperation*, 10 Ocak, <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2023/01/10/joint-declaration-on-eu-nato-cooperation>.

Organization for Security and Co-operation in Europe. 1975. *Helsinki Final Act*. <https://www.osce.org/helsinki-final-act>.

Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. n.d.. *European security and defence identity (ESDI) policy*. https://www.mfa.gov.tr/iv_-european-security-and-defence-identity_policy-_esdi_p_.en.mfa.

Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. 2000. "The information note on Turkish views regarding the decision adopted by the North Atlantic Council on 17 July 2000 on European Security and Defence Identity (ESDI) and Common European Security and Defence Policy (CESDP)", 18 Temmuz, https://www.mfa.gov.tr/the-information-note-on-turkish-views-regarding-the-decision-adopted-by-the-north-atlantic-council-on-17-july-2000-on-european-security-and-defence-identity-_esdi_-and-common-european-security-and-defence-policy-_cesdp_-_br__unofficial-translation__b.en.mfa.

Rugamer, M. ve G. Lo Nostro. 2026. "German military satellite plan fuels EU fragmentation fears". *Reuters*, 24 Mart, <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/german-military-satellite-plan-fuels-eu-fragmentation-fears-2026-03-24/>.

SavunmaSanayiST. 2025. "Türk savunma sanayii ihracatı 2024: 7.1 milyar dolar", 3 Ocak, <https://www.savunmasanayist.com/turk-savunma-sanayii-ihracati-2024-7-1-milyar-dolar/>.

Tangör, B. 2012. "Turkey's role in European security governance". *Central European Journal of International and Security Studies*, 6 (3-4): 219-243.

Tangör, B. 2013. "NATO-AB Stratejik Ortaklığı Bağlamında Kıbrıs Sorunu". *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 5 (51): 86-94.

Tangör, B. 2021. “NATO-EU strategic partnership: Where is it heading?” *Perceptions*, 26 (1): 73-99.

UK Government. 2025. *Northwood Declaration: UK-France joint nuclear statement*, 10 Temmuz, <https://www.gov.uk/government/publications/northwood-declaration-uk-france-joint-nuclear-statement>.

Williams, N. 2018. NATO-EU cooperation: Don't forget Berlin Plus!. *European Leadership Network*. 26 Mart, <https://europeanleadershipnetwork.org/commentary/nato-eu-cooperation-dont-forget-berlin-plus>.

Yanık, T. 2026. “Savunma ve havacılık ihracatta 10 milyar dolar eşliğini aştı”. *Anadolu Agency*, 3 Ocak, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/savunma-ve-havacilik-ihracatta-10-milyar-dolar-esigini-asti/3788818>.

Burak TANGÖR

Prof. Dr. Burak Tangör, Hacettepe Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesidir. Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlamıştır. Yüksek lisansını Ankara Üniversitesi'nde Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler alanında, ayrıca University of Essex'te Avrupa Bütünleşmesi üzerine yapmıştır. Doktorasını ise Gazi Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler alanında tamamlamıştır. Akademik kariyerine 1999 yılında Gazi Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak başlayan Tangör, doktorasını takiben 2007-2018 yılları arasında Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü'nde (TODAİE)'nde öğretim üyesi yapmıştır. Bu süreçte Dış İlişkiler Merkezi Müdürü, Derleme ve Yayın Şube Müdürü gibi idari görevler üstlenmiş; ayrıca Amme İdaresi Dergisi'nin editörlüğünü yürütmüştür. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde iki kez dekan yardımcılığı görevinde bulunan Tangör, Haziran 2023'ten bu yana Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi'nin başeditörlüğünü yürütmektedir. Akademik faaliyetleri; uluslararası siyaset, güvenlik çalışmaları, bölgesel bütünleşme ve Avrupa Birliği siyaseti üzerine yoğunlaşmaktadır. (ORCID: 0000-0002-9527-5343)

GLOBAL ACADEMY

   /TRGlobalAcademy

www.globacademy.org

Global Akademi, yatay düzlemde ortak çalışmanın hâkim olduğu, kamuya yönelik kâr amacı gütmeyen gönüllü üretim ile proje-bazlı çalışmaların bir arada yürütüldüğü, her tür bilgi, fikir, yorum ve analizin serbestçe ve kapsamlı tartışılması yoluyla mükemmeliyetin hedeflendiği bir araştırma ve öğrenme merkezidir.

Çalışmalarında uluslararası düzeyde mükemmelliği hedefleyen Global Akademi, küresel gelişmeler ile ilgili olarak bağımsız, tarafsız, bilimsel bilgiye dayanan araştırmalar gerçekleştirmek, basit ve anlaşılır veri üretmek, ihtiyaç duyan kişi ve kurumlara danışmanlık ve çözüm ortaklığı sunmak, eğitim, yayın ve yayım faaliyetlerinde bulunmak ve küresel düzeyde insanlığın karşılaştığı sorunları anlama, anlatma ve çözüm bulma çabalarına katkıda bulunmak amacıyla kurulmuştur.